

Vårdprevention - Ohälsa i munnen, vårdriktlinje

Sjukdom och åldrande ökar risken för ohälsa i munnen av flera skäl. Många äldre har dessutom flera sjukdomar samtidigt vilket gör deras hälsosituation ännu mer komplex. Begreppet "skör" kan användas för att beskriva äldre personers samlade ohälsa.

En försämrad munhälsa kan leda till minskad aptit och näringsupptag vilket fördröjer läkningen av slemhinnor och sår i munnen. Det kan lätt bli en ond cirkel med tilltagande obehag i samband med munvård på grund av skador och sår och därmed en alltmer försämrad munhälsa.

Vad är ohälsa i munnen?

Äldre personer har en förhöjd risk för ohälsa i munnen, Faktorer som påverkar munhälsa kan vara sjukdom, läkemedel, behandlingar, funktionsnedsättningar eller ett nedsatt allmäntillstånd. Ofta påverkas också saliven vilket i sin tur kan påverka förmågan att nutriera sig, samt ger ökad risk för virus, svamp och bakterier att manifesteras i munhålan.

Om munhygien blir försämrad ökar också risken för sjukdomar som tandlossning och karies. Ett annat hot mot tandhälsan hos äldre är om man förlorar kontakten med tandvården. Det är därför viktigt med en tidig bedömning av munhälsan för att kunna sätta in rätt åtgärder.

Mer information om munhälsa finns i Vårdhandboken.

Riskbedömning

För att bedöma munhälsa och identifiera problem i munhålan används bedömningsinstrumentet ROAG (Revised Oral Assessment Guide).

Med hjälp av ROAG kan vård- och omsorgspersonal bedöma och utvärdera avvikelser i munhålan och effekten av olika åtgärder. Systematisk bedömning görs av 9 områden kopplade till munhälsa som skattas från 0 till 3.

En ROAG-bedömning bör genomföras i samband med inskrivning av nya patienter. Bedömning bör också göras för patienter som är i risk för att utveckla problem eller som har problem med att tugga, äta, svälja eller behov av stöd och hjälp vid munvård.

Vid avvikelse i ROAG som bedöms som grad 2 ska åtgärder sättas in från vård- och omsorgspersonal. I de fall då avvikelsen bedöms som grad 3 i en tregradig skala kontaktas tandvård.

Mer information om riskbedömning av ohälsa i munnen finns i Vårdhandboken.

Riskbedömningsblankett ROAG finns på Senior alerts webbplats och där finns också en illustrativ film om hur en riskbedömning med hjälp av ROAG utförs.

Förebyggande åtgärder

Vid avvikelser i ROAG som bedöms som grad 2 ska åtgärder sättas in från vård- och omsorgspersonal. I de fall då avvikelserna bedöms som grad 3 i en tregradig skala kontaktas tandvård.

Åtgärder för grad 2 finns på sidan 2 i riskbedömningsblankett ROAG som finns på Senior alerts webbplats.

Åtgärder vid avvikelse grad 2

Röst

- Fukta munnen.

Läppar

- Smörja läppar.
- Smärtlindra lokalt.

Munslemhinnor

- Rengöring och fuktning.
- Borttagning av krustor.
- Lokal smärtlindring munslemhinnor.

Tunga

- Rengöring av tunga.
- Fukta tunga.
- Lokal smärtlindring av tunga.

Tandkött

- Information och/eller träning i munvård för att utföra munvård själv.
- Tandborstning - assistans eller fullständig hjälp.
- Rengöring mellan tänderna - assistans eller fullständig hjälp.
- Tvätta med skumgummitork - assistans eller fullständig hjälp.
- Fluortillförsel utöver fluortandkräm - assistans eller fullständig hjälp.
- Extra munvård vid förstärkt kost - assistans eller fullständig hjälp.

Protes

- Information och/eller träning i munvård för att utföra munvård/protesrengöring själv.
- Protesrengöring - assistans eller fullständig hjälp.
- Rengöring av kvarvarande tänder och munslemhinnor - assistans eller fullständig hjälp.

Saliv

- Fukta munslemhinnorna.

Sväljning (relaterat till smärta och muntorrhet)

- Underlätta sväljning genom fuktning av munnen.

Om ohälsa i munnen finns eller uppstår

Fundera över:

- Om ohälsa i munnen uppstår, varför blev det så?
- Hur kan vi göra för att det ska bli bättre?
- Vilka förebyggande åtgärder blev utförda? Var det rätt åtgärder?

Händelseregistrering görs i Synergi.

Dokumentation

Resultatet av den utförda riskbedömningen dokumenteras på sökordet Riskbedömning munhälsa. Aktuell status om munhälsa (mun och svalg) dokumenteras i fritext.

Om patienten har en risk ska en generell vårdplan (GVP) startas för munhälsa. En GVP är uppbyggd med fasta val, som vid behov kan kompletteras med fritext. Man ska alltid dokumentera på vårdbehov och mål, samt ett eller flera åtgärder/behandlingar för att uppnå målet till det aktuella vårdbehovet.

Hjälpmedel/munvårdsprodukter

På avdelningen bör finnas ett munvårdsskåp alternativt en munvårdskorg med produkter som kan användas för att utföra munvården. Basprodukter för munvård som behövs är:

- Fet salva till läppar.
- TePe select soft tandborste alternativt engångständerborstar finns att beställa. Engångständerborstar ska dock inte användas om det finns risk att patienten biter i dem eftersom de då kan gå sönder.
- Zendium fluortandkräm.
- Proxident muntork.
- Proxident munspray.
- Tandsticka.

Ytterligare produkter kan vara aktuella utifrån patientens behov.

Vid smärta eller om patient har blåsor eller sår kan det vara bra att smärtlindra inför munvården. Till läppar kan Lidokain munhålepasta APL 5 % användas och för lokal smärtlindring munhåla Li-dokainhydrochlorid i Oral Cleaner APL 5 mg/ml.

Patientinformation

Det finns broschyrer i Senior alert som kan skrivas ut där tips och råd kring munhälsa finns med: ”Goda råd för dig som är senior och har kontakt med vård och omsorg”.

Patientbroschyrer att lämna till patient finns från Internetodontologi. Dessa kan skrivas ut eller i vissa fall beställas; ”Hjärta, lunga, mun”, ”Efter stroke att förebygga och lindra munproblem”, ”Munvård hela livet”.

Vid behov kan munvårdskort upprättas av tandhygienist med skriftliga individanpassade råd som patient och vårdpersonal kan ha som stöd vid egenvård och vid munvården.

Broschyr riktad till personal finns på Senior alerts webbplats.

Överrapportering

När patienten skrivs ut ska tandvårdsstödet beaktas, för eventuell vidare åtgärd efter utskrivning. Mer information om tandvårdsstödet och tandvårdslagen finns i Vårdhandboken.